

© Alma De Walsche

Buen vivir: Komt het goede leven uit Zuid-Amerika?

door Eduardo Gudynas

MO*papers is een serie analyses die uitgegeven wordt door Wereldmediahuis vzw. Elke paper brengt fundamentele informatie over een tendens die de globaliserende wereld bepaalt. **MO*papers** worden toegankelijk en diepgaand uitgewerkt.

MO*papers worden niet in gedrukte vorm verspreid. Ze zijn gratis downloadbaar op www.mo.be. Bij het verschijnen van een nieuwe paper wordt een korte aankondiging gestuurd naar iedereen die zijn of haar e-mailadres bezorgt aan mopaper@mo.be (onderwerp: alert)

Eduardo Gudynas is onderzoeker aan het Latijns-Amerikaans Centrum voor Sociale Ecologie (CLAES) in Uruguay. Hij schrijft vooral over duurzame ontwikkeling en alternatieve ontwikkelingsmodellen. Dit artikel verscheen in 2011 in het tijdschrift *Development*. Het artikel werd vertaald door Hanne Van Regemortel.

Redactieraad **MO*papers**: Saartje Boutsen (Vredeseilanden), Lieve De Meyer (eindredactie), Rudy De Meyer (11.11.11), Gie Goris (MO*), Brigitte Herremans (Broederlijk Delen), Nadia Molenaers (IOB Antwerpen), Marieke Poissonnier, (Oxfam-Wereldwinkels), Arne Schollaert (Oxfam-Wereldwinkels), Liesbet Vangeel (FOS-Socsol), Emiel Vervliet.

Informatie: mopaper@mo.be of MO*paper, Vlasfabriekstraat 11, 1060 Brussel
Suggesties: emiel.vervliet@telenet.be

Wereldmediahuis is ook uitgever van het printmagazine MO*, de mondiale nieuwssite www.MO.be, en van de nieuwsbrief eMO* (tweemaal per week). Verder organiseert de vzw MO* lezingen en mondiale cafés.

Overname van de teksten is toegestaan mits toestemming van auteur en uitgever.

Inleiding

» Eduardo Gudynas onderzoekt de belangrijkste trends in het discours over Buen Vivir in Zuid-Amerika. *Buen Vivir* of *Vivir Bien* zijn de Spaanse woorden die in Latijns-Amerika gebruikt worden om alternatieven voor ontwikkeling te beschrijven die zich toespitsen op het 'goede leven' in de brede zin van het woord.

Sinds 2008 en 2009 staat het begrip Buen Vivir zelfs in de grondwet van Ecuador en Bolivia. Het denken over het begrip is vandaag actueler dan ooit, nu duidelijk blijkt dat ook linkse regeringen in Latijns-Amerika tegen de grenzen van hun 'extractivistische' model aanlopen.

Bolivia, Brazilië, Ecuador en Venezuela hebben hun sociale ontwikkeling opgebouwd op een eenzijdige afhankelijkheid van extractieve activiteiten als mijnbouw, industriële landbouw en fossiele brandstoffen. Anno 2016 verkeren zij in grote economische problemen, waardoor ook de sociale programma's onhoudbaar worden. Hun economisch model blijkt duidelijk zowel economisch, sociaal als ecologisch niet-duurzaam te zijn.

Auteurs als Eduardo Gudynas stellen dat Latijns-Amerika halfweg is gekomen in het zoeken naar alternatieven. Het beleid van Rafael Correa, Evo Morales, Hugo Chavez en anderen was een waardevolle poging, maar heeft het model niet structureel gewijzigd.

Het is dus tijd voor een nieuw model en dat radicaal anders denken wordt gevat in het concept van Buen Vivir – een denkwijze die bovendien gebaseerd is op een ideeëngoed uit de regio zelf.

Volgens Gudynas vormen de vele rijke en veelzijdige interpretaties van Buen Vivir een politiek platform voor de verschillende visies op alternatieve vormen van ontwikkeling. De paradox dat ontwikkeling dood verklaard kan worden en in een volgende stap onmiddellijk gepromoot als de enige weg voorwaarts, zit volgens de auteur diep verankerd in onze moderne cultuur. Daarom moet elk alternatief voor ontwikkeling ook nieuwe wegen tonen om verder te gaan dan de moderne westerse cultuur. Buen Vivir biedt volgens Gudynas die mogelijkheid.

BUEN VIVIR ALS KRITIEK EN ALS ALTERNATIEF

» *Buen Vivir* of *Vivir Bien* zijn de Spaanse woorden die in Latijns-Amerika worden gebruikt om alternatieven voor ontwikkeling te beschrijven die gericht zijn op het 'goede leven' in de brede zin van het woord. Het begrip wordt vaak gebruikt door sociale bewegingen en het is een populair thema geworden in sommige overheidsprogramma's. Het begrip duikt zelfs op in de nieuwe grondwet van Ecuador en Bolivia. *Buen Vivir* is een meervoudig concept met twee belangrijke uitgangspunten. Aan de ene kant houdt het kritische reacties in op de klassieke westerse ontwikkelingstheorie. Aan de andere kant verwijst het naar alternatieven voor ontwikkeling die gebaseerd zijn op inheemse tradities. In deze tweede betekenis

is *Buen Vivir* ook een zoektocht naar mogelijkheden die de eurocentrische traditie overstijgen.

De vele nuances van het begrip zijn moeilijk te vertalen in het Nederlands. De term verwijst naar de klassieke ideeën van levenskwaliteit, maar met het specifieke idee dat welzijn enkel mogelijk is binnen een gemeenschap. Die gemeenschap omvat in de meeste benaderingen van *Buen Vivir* ook de natuur. *Buen Vivir* gaat dus om welzijn en samenleven met anderen en met de natuur. Maar het gaat ook om een meervoudig begrip, omdat er – afhankelijk van de culturele, historische en ecologische achtergrond – veel verschillende interpretaties bestaan.

ONTWIKKELING ALS 'ZOMBIECONCEPT'

» De voorbije decennia werd het klassieke westerse idee van ontwikkeling verschillende keren dood verklaard, maar het blijft hardnekkig voortleven. Kritische standpunten die ingaan tegen de mythe van ontwikkeling, zijn de afgelopen veertig jaar vele keren herhaald. Sociale bewegingen hebben ontelbare keren gereageerd tegen de negatieve effecten van veel ontwikkelingsprojecten – zowel op sociaal als op ecologisch vlak. De meeste reacties bleven echter aan de oppervlakte en probeerden enkel de onjuiste toepassing van de klassieke ontwikkelingsmodellen te corrigeren. Dat leidde tot de overlijdensverklaring van het westerse concept van ontwikkeling, terwijl dat concept op hetzelfde ogenblik weer tot leven werd gewekt. Het werd dus een 'zombiecon-

cept', levend en dood op hetzelfde moment. Zelfs de recente wereldwijde economische en financiële crisis leidde niet tot een oplossing, maar wel tot een verdieping van de paradox. Veel industrielanden zonken weg in een diepe en multidimensionale crisis, maar de belangrijkste discussies draaien nog altijd vooral om financiële en andere instrumenten. Ondertussen traden in het Zuiden een aantal socialistische, progressieve, nieuw-linkse regeringen aan (van China en Vietnam tot Brazilië en Venezuela). Deze staten bieden zichzelf aan als opkomende economieën die klassieke groeistrategieën verdedigen, sommige door goedkope goederen te exporteren, andere door natuurlijke hulpbronnen te verhandelen.

HET ONTSTAAN VAN BUEN VIVIR IN ZUID-AMERIKA

» De eerste verwijzingen naar *Buen Vivir* kwamen er als reactie op de klassieke ontwikkelingsstrategieën, omwille van de negatieve sociale of milieueffecten of omwille van de betwistbare economische effecten. Veel critici benadrukten de tekortkomingen en negatieve effecten van ontwikkelingsprojecten die de laatste decennia in Latijns-Amerika zijn uitgevoerd door overheden en multilaterale ontwikkelingsbanken. In het begin

van de jaren 2000 werd duidelijk dat oppervlakkige hersteloperaties of economische compensaties voor de negatieve effecten van die ontwikkelingsstrategieën niet volstonden en dat het klassieke ontwikkelingsidee moest worden opgegeven. Die benadering valt te vergelijken met de 'post-ontwikkelingsbevraging' in de lijn van het belangrijke onderscheid dat Arturo Escobar (zie bibliografie, 1992) maakt tussen 'alternatieve

ontwikkelingen' en 'alternatieven voor ontwikkeling'. Hoewel de meeste vroege formuleringen van Buen Vivir los van deze post-ontwikkelingsvragen ontstonden, zijn er toch sterke gelijkenissen, want in beide gevallen ging het om de vraag naar een radicale afbraak van de culturele grondslag van 'ontwikkeling' en het legitimerende discours, de toepassingen en institutionele kaders ervan.

Deze radicale bevraging was mogelijk binnen verschillende inheemse tradities in Zuid-Amerika, die in hun cultuur geen begrippen kenden als 'ontwikkeling' of 'voortgang'. De bijdrage die inheemse kennis levert aan het concept van Buen

Vivir is nog altijd van cruciaal belang.

Een van de bekendste benaderingen van Buen Vivir is het Ecuadoraanse begrip *sumak kawsay*, het Kichwawoord voor 'vervuld leven in een gemeenschap samen met andere mensen en de natuur'. Min of meer op hetzelfde moment ontstond in Bolivia het gelijkaardige Aymarabegrip *suma qamaña*. Deze concepten kregen uitgebreid aandacht en konden op korte tijd op veel sociale, culturele en politieke steun rekenen. Ze boden waardevolle mogelijkheden om de obsessie met het woord 'ontwikkeling' te overwinnen en om alternatieven te zoeken binnen een multiculturele omgeving.

BUEN VIVIR OF VIVIR BIEN IN DE GRONDWET

De toenemende consensus leidde ertoe dat het begrip Buen Vivir werd opgenomen in de nieuwe grondwet van Ecuador (goedgekeurd in 2008) en van Bolivia (goedgekeurd in 2009). In beide gevallen was er sprake van een politiek proces dat begon met een reactie op de neoliberale markthervormingen aan het eind van de jaren 1990 en het begin van de jaren 2000 en dat een harde kritiek op de klassieke ontwikkelingsstrategieën inhield. Ten tweede werden er regeringen verkozen die tot het Latijns-Amerikaanse 'Nieuw Links' behoren en die de expressie toelieten van inheemse kennis en tradities, die voordien eeuwenlang waren onderdrukt, geminimaliseerd en achtergesteld. Toch werd het concept in de beide grondwetten op een sterk verschillende manier behandeld. In Bolivia staat de Spaanse vorm 'Vivir Bien' opgenomen in het deel dat gewijd is aan de ethische en morele principes die de waarden en doelstellingen van de staat beschrijven. De benadering is multicultureel en Vivir Bien verwijst naar het Aymaraconcept *suma qamaña*, maar ook naar de ideeën van de Guaraní over leven in harmonie (*ñandereko*), goed leven (*teko kavi*), het land zonder kwaad (*ivi maraei*) en de weg naar een edel leven (*qhapaj ñan*). Deze ideeën zijn afkomstig uit verschillende culturen, maar worden zonder hiërarchie op hetzelfde niveau geplaatst. Ze maken deel uit van een geheel van principes die verbonden zijn met andere bekende principes als eenheid, gelijkheid, waardigheid, vrijheid, solidariteit, wederkerigheid, sociale en gendergelijkheid, sociale gerechtigheid en verantwoordelijkheid. Bovendien zijn alle ethisch-morele principes, en dus ook Vivir Bien, gekoppeld

aan de economische organisatie van de staat. De Boliviaanse grondwet introduceert een meervoudig economisch model, in die zin dat de economische activiteiten een diverse culturele herkomst kennen. De voornaamste doelstellingen zijn de levenskwaliteit te verhogen en Vivir Bien te verzekeren. In de nieuwe grondwet van Ecuador vinden we een ander conceptueel kader. Hoewel Buen Vivir wordt gesitueerd als een inheems begrip, *sumak kawsay* in het Kichwa, wordt het omschreven als een reeks rechten, waaronder het recht op gezondheid, onderdak, onderwijs, voedsel en een schoon milieu. Op die manier is Buen Vivir dus geen ethisch principe voor de staat zoals in Bolivia, maar een complex geheel van allerlei rechten waarvan de meeste hun oorsprong vinden in de westerse traditie, hoewel ze zijn ingepast in een ander kader. Deze rechten bevinden zich op hetzelfde hiërarchisch niveau als een andere reeks rechten, met onder andere vrijheid, participatie, gemeenschappen en de bescherming en ook de rechten van de natuur – dat laatste is een van de andere opvallende vernieuwingen in de Ecuadoraanse tekst. Dit geheel van rechten moet worden vervuld in een intercultureel kader, met respect voor diversiteit en in harmonie met de natuur. Langs parallelle weg werd dus een Buen Vivir dat gebaseerd was op rechten ingevoerd in de Ecuadoraanse grondwet, die een 'Buen Vivir-regime' samenbrengt met een 'ontwikkelingsregime'. Dit leidt tot een ontwikkelingsstrategie die moet passen en functioneel moet zijn binnen het kader en de doelstellingen van Buen Vivir. Deze formulering is indrukwekkend

omdat ze afstapt van de klassieke benadering van een ontwikkelingsstrategie die het economische en sociale leven bepaalt en beperkt (zie Walsh, 2010 voor verdere analyse). De Ecuadoraanse benadering vereist daarentegen dat de economische, politieke, sociale, culturele en milieuaspecten zo worden geregeld om *sumak kawsay* te garanderen.

Zoals aangegeven bestaan er verschillen tussen de twee grondwetten. De Boliviaanse grondwet spitst zich toe op Buen Vivir als ethisch principe, maar de Ecuadoraanse biedt een sterkere benadering omdat het begrip wordt opgevat als een meervou-

dige reeks rechten. De Boliviaanse formulering biedt meer opties voor culturele diversiteit dan de Ecuadoraanse, maar vat Buen Vivir niet op als een recht. De Ecuadoraanse tekst stelt duidelijk dat ontwikkeling in de lijn van Buen Vivir noodzakelijk is om de rechten te vervullen van de natuur of Pachamama, een biocentrische houding die intrinsieke waarden erkent in het milieu. De Boliviaanse tekst erkent de intrinsieke waarden in de natuur niet en het milieu wordt op een klassieke manier voorgesteld als een mensenrecht van de derde generatie (levenskwaliteit en milieubescherming).

EEN MEERVOUDIGE INSPANNING

De aanwezigheid van Buen Vivir in de grondwet van Bolivia en Ecuador is een mooie illustratie van de hedendaagse discussies in Zuid-Amerika. In de beide grondwetten vormen bijdragen vanuit de inheemse kennis essentiële elementen, vooral uit de tradities van het Aymara, Quechua en Kichwa uit de Andes. Maar Buen Vivir is niet beperkt tot de Andestradiaties, want in veel andere culturen bestaan gelijkaardige denkkaders. Andere voorbeelden zijn de *Guarani*, zoals vermeld bij Bolivia, en het idee van het goede leven *shiiir waras* van de Shuar in Ecuador en het idee van het harmonieuze leven *küme mongen* van de

Mapuches in Chili. Deze en andere begrippen voor Buen Vivir bestaan al eeuwenlang, maar worden nu pas betrokken bij het debat over ontwikkeling.

Deze benaderingen van Buen Vivir verschillen van de westerse kennis die haar oorsprong vindt in de moderniteit. In feite zijn de meeste ontstaan als een uiting van inspanningen tot dekolonisering en pogingen om de culturele identiteit te versterken. Toch moet Buen Vivir niet worden gezien als een terugkeer naar een ver Andeaans verleden uit de prekoloniale tijd. Het is geen statisch begrip, maar een idee dat voortdurend wordt gecreëerd.

VLOEIBARE KENNIS: *SUMA QAMAÑA*

Het Boliviaanse idee van *suma qamaña* is een uitstekend voorbeeld van dat krachtige proces. Hoewel het concept uitzonderlijk populair is binnen en buiten Bolivia, zijn er sterke bewijzen dat *suma qamaña* niet te vinden is in het dagelijkse leven van de Aymaragemeenschappen op het platteland, maar dat het begrip een recente uitvinding is van de Aymara-socioloog Simón Yampara. Zijn werk vormt een gedetailleerde en gesofisticeerde uitwerking van traditionele kennis, die ingaat op de huidige uitdagingen die het gevolg zijn van de klassieke ontwikkeling (Yampara, 2001, en persoonlijke interviews in La Paz, 2011). Yampara meent dat *suma qamaña* niet beperkt is tot materieel welzijn, zoals eigendom of consumptie in de kapitalistische samenleving, maar dat het gaat om een harmonisch evenwicht tussen materiële en spirituele bestanddelen, dat enkel mogelijk is binnen een gemeenschap in een specifieke sociale maar

ook ecologische context. Deze sociale en ecologische interpretatie van een gemeenschap houdt verband met het Andeaanse begrip *ayllu*, waarin welzijn niet enkel betrekking heeft op personen maar ook op gewassen en vee en de rest van de natuur. Het klassieke westerse dualisme dat de samenleving scheidt van de natuur, verdwijnt in deze opvatting omdat het ene het andere inhoudt en beide onscheidbaar zijn.

Als we deze opvatting volgen, kunnen sommige ideeën van Buen Vivir in de hooglanden van Bolivia en zuidelijk Peru ook worden geformuleerd als 'het gemeenschappelijk ontkiemen van een goed leven'. Dat komt omdat kenmerken die in westerse termen worden omschreven als de kwaliteit van het menselijk leven, moeten worden gecultiveerd en gekoesterd in een sociaal-ecologisch continuüm.

BUEN VIVIR ALS MEERLAGIG POLITIEK PROCES

Suma qamaña is een recente formulering, maar ook een voorbeeld van krachtige culturele vernieuwing en competenties die verankerd zijn in de inheemse kennis en tradities, om zich te meten met moderne ontwikkelingsstrategieën. Daarom is Buen Vivir de uitdrukking van een lopend proces dat nieuwe antwoorden biedt op post-ontwikkelingsvragen en tegelijk de culturele identiteit versterkt en alternatieven voor de westerse moderniteit bevordert.

Al die verschillende ideeën over Buen Vivir zijn specifiek voor elke cultuur, met haar eigen taal, geschiedenis en specifieke sociale en politieke context, gesitueerd in een verschillende omgeving. Het Ecuadoraanse *sumak kawsay* is dus niet hetzelfde

als het *ñandereko* van de Guaraní en die twee zijn ook anders dan alle andere invullingen. Er is geen plaats voor een essentialistische positie. Verder is het niet mogelijk om één idee van Buen Vivir te onderscheiden als het beste, dat als standaard moet worden gevolgd door alle inheemse groepen in Latijns-Amerika. Zo is het standpunt van *suma qamaña* bijvoorbeeld enkel mogelijk in de culturele en ecologische landschappen van de Andes. Het heeft geen enkele zin om dit begrip toe te passen in andere regio's; andere culturen moeten hun eigen Buen Vivir ontdekken en construeren. De term Buen Vivir kan het best worden begrepen als een koepelwoord voor een aantal verschillende opvattingen (Gudynas, 2011).

BUEN VIVIR BINNEN DE GRENZEN VAN DE MODERNITEIT

Buen Vivir beperkt zich niet tot de inheemse denkwijze. We vinden vergelijkbare benaderingen in andere gemengde of multiculturele omgevingen. Een goed voorbeeld is het 'rustige leven' van de 'Cambas' in het woud in het noorden van Bolivia, het resultaat van meer dan 150 jaar vermenging en kruising van verschillende etnische groepen. Hun verdediging van welzijn, veiligheid, geluk en identiteit in het tropische woud is het resultaat van een hedendaagse culturele mix.

Andere benaderingen van Buen Vivir kwamen van enkele kleine, doorgaans binnen de moderniteit gemarginaliseerde of genegeerde stemmen, die kritisch staan tegenover de klassieke ontwikkeling en haar afwijkingen. We bekijken hier drie gevallen die voorbeelden geven van verschillende mogelijke verbanden met de inheemse tradities. Het eerste voorbeeld zijn de kritische studies over ontwikkeling in het algemeen en post-ontwikkeling in het bijzonder, zoals de studies die zich concentreren rond het werk van Escobar. In dit geval gaat het vooral om relaties van wederzijdse versterking met ideeën als *suma qamaña* of *sumak kawsay*.

Het tweede voorbeeld zijn radicale milieustandpunten, in het bijzonder de 'diepe ecologie' en andere biocentrische benade-

ringen (Naess, 1989). Zij verwerpen de antropocentrische kijk van de moderniteit en hun erkenning van intrinsieke waarden in het milieu komt overeen met standpunten in verschillende inheemse visies van Buen Vivir, vooral die van inheemse volken in het tropisch woud.

Het derde voorbeeld komt uit het feministische perspectief, met zijn radicale kijk op genderrollen en de verbanden met maatschappelijke hiërarchieën, maar ook met dominantie over de natuur (Saunders, 2002). In dit geval wordt de relatie met leren en openheid voor andere meningen omgekeerd, aangezien de meeste inheemse tradities het moeilijk hebben om genderongelijkheid toe te geven en het belang van de macht van vrouwen te erkennen, en dus biedt deze kritische westerse benadering hen waardevolle inzichten.

Deze en andere voorbeelden tonen dat Buen Vivir niet moet worden opgevat als een standpunt dat zich beperkt tot niet-westerse kennis, maar wel als een nuttig begrip dat kritische tradities die zoeken naar alternatieven voor ontwikkeling kan ondersteunen en versterken. De kritische benaderingen van ontwikkeling kunnen de inheemse tradities aanvullen en vice versa.

DE KERN VAN GEMEENSCHAPPELIJKE IDEEËN

Hoewel Buen Vivir een meervoudig streven is, zijn er toch enkele gemeenschappelijke ideeën die zorgen voor eenheid binnen het begrip en ons toelaten om het concept af te bakken. Ten eerste kan Buen Vivir worden beschouwd als een platform waar kritische meningen over ontwikkeling worden gedeeld. Alternatieven worden niet beschouwd als correcties voor de bestaande strategieën, maar als vervanging voor het idee van ontwikkeling op zich. Daardoor is het ook een platform in de letterlijke betekenis van het woord, omdat het vaste grond levert om alternatieven voor ontwikkeling op te bouwen. Alle invullingen van Buen Vivir verdedigen een ethische kijk die zijn oorsprong vindt in waarden. Ze zijn een reactie tegen het conventionele overwicht van utilitaristische waarden, waarbij het leven wordt gereduceerd tot economische waarde en waardoor bijna alles als koopwaar wordt beschouwd. Buen Vivir stelt dat er verschillende manieren van waardegeving zijn, onder andere op esthetische, culturele, historische, ecologische en spirituele wijze. De alomtegenwoordigheid van de categorie 'kapitaal' (zoals in menselijk of natuurlijk kapitaal) is slechts één manier om waarde tot uitdrukking te brengen en hoort thuis in een breder kader, dat meestal wordt gebaseerd op het idee van erfgoed. En last but not least worden ook intrinsieke waarden erkend en wordt de natuur een subject, de mens is niet langer de enige bron van waarden.

Buen Vivir benadrukt zeer sterk de nood om te zoeken naar alternatieven voor ontwikkeling die verder gaan dan de conventionele eurocentrische kennis. Het idee van dekolonisering maakt dus deel uit van de voorstellen van Buen Vivir, onder andere in het werk van inheemse intellectuelen en ook in de ideeën van Walter Mignolo. Deze dekolonisering opent deuren voor verschillende manieren om de wereld te begrijpen, te rationaliseren en aan te voelen.

Daarnaast heeft Buen Vivir ook respect voor de interne pluraliteit van opvattingen, zonder hiërarchie. De klassieke liberale benadering van multiculturaliteit volstaat niet om dit doel te bereiken en daarom wordt een interculturele opvatting gevolgd. Buen Vivir is meer dan het eenvoudig naast elkaar plaatsen of naast elkaar bestaan van verschillende culturen, omdat ze met elkaar in interactie en in dialoog treden en hun aandacht richten op het bevorderen van alternatieven voor ontwikkeling.

Buen Vivir verdedigt het opheffen van de dualiteit tussen samenleving en natuur. De natuur wordt een deel van de sociale wereld en politieke gemeenschappen kunnen zich in sommige gevallen uitbreiden tot de niet-menselijke wereld. Het gaat hier onder meer om het biocentrische milieustandpunt, maar ook om inheemse oogpunten die erkennen dat het niet-menselijke (dieren, planten, ecosystemen of geesten) een wil en gevoelens heeft. Op die manier worden de polis en het begrip burgerschap uitgebreid tot andere actoren in de omgeving.

Buen Vivir wil zich losmaken van de instrumentele en manipulatieve rationaliteit. Het wijst de moderne houding af dat bijna alles, zowel de mensen als de natuur, gedomineerd en gecontroleerd moet worden, om zo een middel voor onze doelen te worden. Verder verwerpt Buen Vivir de klassieke opvatting van een lineaire geschiedenis die zich slechts in één richting afspeelt, omdat verschillende richtingen mogelijk zijn. Ten slotte beperkt Buen Vivir als platform zich niet tot een materiële dimensie, omdat het ook een algemeen kenmerk van Buen Vivir is om gevoelens en emoties te delen. Buen Vivir komt tot uiting in de ervaring van geluk en verdriet, in opstand en medeleven, zoals wordt geïllustreerd in de ervaringen van veel sociale bewegingen.

CONTROVERSE EN OVERLAP

» Buen Vivir is het onderwerp geweest van felle kritiek. Critici beschouwen Buen Vivir als een mystieke terugkeer naar een inheems verleden, zonder enige concrete strategie. Dat klopt niet, want in bepaalde contexten legt Buen Vivir wel concrete voorstellen en strategieën voor. Die gaan onder andere over juridische hervormingen, het invoeren van een milieuboekhouding, belastinghervormingen, het dematerialiseren van de economie en alternatieve regionale integratie in Zuid-Amerika. Die voorstellen tonen aan dat veel verschillende en zelfs complexe zaken aan bod kunnen komen binnen het kader van Buen Vivir. Een heel eenvoudig voorbeeld: Buen Vivir zal het bouwen van bruggen niet stoppen en het gebruik van westerse fysica en bouwkunde om ze te bouwen niet tegenhouden, maar de bruggen die Buen Vivir voorstelt, kunnen wel andere afmetingen hebben en uit ander materiaal gebouwd zijn en op andere plaatsen worden gelegd en ze zullen zeker tegemoetkomen aan de lokale en regionale noden en niet de noden van de wereldmarkt. Aangezien Buen Vivir groei verwerpt als het doel voor ontwikkeling, kunnen we aannemen dat er een grote overeenkomst is met de 'degrowth'-beweging. Daarbij moeten we minstens twee hoofdstromingen onderscheiden binnen degrowth: de eerste volgt Serge Latouche (2009) en stelt degrowth voor als een politieke slogan, de tweede is beperkter en stelt een duurzame strategie van degrowth voor (Martínez-Alier et al., 2010). In het eerste geval zijn er verschillende overeenkomsten met Buen Vivir, omdat ze allebei groei verwerpen als het voornaamste doel van ontwikkeling en omdat er een verschuiving is naar een sobere levensstijl, gericht op de kwaliteit van het leven. Niettemin zijn er ook wel verschillen, vooral omdat Buen Vivir veel aandacht besteedt aan ethiek en spirituele standpunten en zeer intercultureel is.

De tweede benadering is wel meer gedetailleerd, maar draait nog altijd rond de groeicriteria. Sommige elementen van Buen Vivir zoals het verdwijnen van de dualiteit met de natuur of het erkennen van intrinsieke waarden, zitten er dus niet in vevat. Woorden zijn niet onschuldig en het aandringen op het gebruik van het woord *degrowth* stuit op weerstand in het Zuiden. Een eerste reactie is om degrowth te interpreteren als een oproep om de consumptie en de middelen van bestaan van de armen te ver-

minderen. Buen Vivir is een breder concept, waarin degrowth geen doel maar een gevolg is.

Andere overlappings zijn er tussen Buen Vivir en bepaalde ideeën uit de socialistische traditie. Omdat Buen Vivir zich in postkapitalistische richting beweegt, denken veel mensen dat het gaat om een nieuw type van socialisme of dat er een socialistische trend in de richting van Buen Vivir bestaat. Maar hedendaagse formuleringen van het 'eenentwintigste-eeuwse socialisme' situeren zich nog altijd in de modernistische traditie, hebben geen sterke ecologische component en zijn niet intercultureel. René Ramírez, de minister van Planning van Ecuador, heeft een socialistische *sumak kawsay* voorgesteld, die werd omschreven als bio-sociaal, republikeins en egalitair (Ramírez, 2010). Hij kwam met een aantal voorwaarden en herformuleringen van de socialistische traditie, zoals de bio-component (verwijzend naar de rechten van de natuur) of de republikeinse component (verwijzend naar de nood aan een institutioneel staatskader). Enerzijds kunnen we ons afvragen of zijn voorstel na al de wijzigingen nog als socialistisch kan worden beschouwd. Anderzijds zijn enkele van zijn voorstellen wel compatibel met het oogpunt van Buen Vivir, zoals de rechten van de natuur, maar blijven er toch nog spanningen bestaan. Dat komt omdat Buen Vivir ook afstand neemt van andere belangrijke opvattingen die aanwezig zijn in de socialistische traditie, zoals bijvoorbeeld het geloof in vooruitgang en de materialistische kijk.

In die zin is het oogpunt van Buen Vivir niet alleen postkapitalistisch, maar ook postsocialistisch. Als platform om alternatieven te zoeken en uit te werken die verder gaan dan de Europese moderniteit, distantieert het zich van het eurocentrische politieke denken. Toch betekent Buen Vivir geen totale breuk met deze tradities, maar veeleer een selectief overnemen van bepaalde kritische standpunten en andere niet. Op die manier is er dus wel een brug tussen Buen Vivir en standpunten over sociale rechtvaardigheid, en dat verband is er niet met conservatieve of neoliberale standpunten. Om het eenvoudig te zeggen: het is onmogelijk om vanaf de rechterzijde buiten het denkkader van de moderniteit te treden, omdat de uitgang naar alternatieven voor ontwikkeling zich aan de linkerkant bevindt.

DE MODERNITEIT VOORBIJ

Als Buen Vivir kritiek heeft op ontwikkeling, stelt het ook de eigenlijke fundamenten van de moderniteit in vraag. Dit leidt tot spanningen op het niveau van wereldbeelden en ontologieën. Volgens Blaser (2010) zijn ontologieën zowel berede- neerde als onberede- neerde beelden van de wereld, die bepalen wat zich binnen of buiten deze wereld bevindt, wat waar is en wat niet en hoe wij in interactie treden met die wereld. Moderniteit is een bijzondere ontologie die de laatste eeuwen de scheiding tussen natuur en samenleving heeft bepaald, een koloniaal onderscheid maakte tussen moderne en niet-moder- ne inheemse volken, de mythe van vooruitgang als rechtlijnig pad ondersteunde en aanzette tot een sterk vertrouwen in de Cartesiaanse wetenschap.

Al die veronderstellingen worden door Buen Vivir kritisch onderzocht. Buen Vivir biedt een gemeenschappelijk terrein

waar kritische meningen over ontwikkeling, afkomstig uit ver- schillende ontologieën, elkaar ontmoeten en op elkaar inwer- ken. Het is een nieuwe ruimte om te werken met andere, alter- native ontologieën. Maar het is evengoed een politiek georiën- teerd platform, waar de actoren aandringen op alternatieven voor ontwikkeling zoals letten op verbanden (de sterke band tussen natuur en samenleving herstellen) of de interpretatie van politieke gemeenschappen uitbreiden.

Door te erkennen dat ontwikkeling een ‘zombieconcept’ is, ontstaat in Zuid-Amerika steeds meer het inzicht (en het gevoel) dat het moderniteitsproject uitgeput is en dat dit kan- sen biedt om alternatieve wereldbeelden zichtbaar te maken, te begrijpen en te promoten om zo afstand te nemen van wat we gisteren ontwikkeling noemden en morgen zal worden vervan- gen door Buen Vivir.

LITERATUUR

Blaser, Mario (2010) *Storytelling Globalization from the Chaco and Beyond*, Durham: Duke University Press.

Escobar, Arturo (1992) ‘Imagining a Post-Development Era?’ *Critical Thought, Development and Social Movements*, *Social Text* 31/32: 20–56.

Gudynas, Eduardo (2011) ‘Buen Vivir: Germinando alternativas al desarrollo’, *América Latina en Movimiento* 462: 1–20.

Latouche, Serge (2009) *Pequeño tratado del decrecimiento sereno*, Barcelona: Icaria.

Martínez-Alier, Joan, Unai Pascual, Franck-Dominique Vivien and Edwin Zaccai (2010) ‘Sustainable De-growth: Mapping the context, criticisms and future prospects of an emergent paradigm’, *Ecological Economics* 69: 1741–1747. | [Article](#) |

Naess, Arne (1989) *Ecology, Community and Lifestyle*, Cambridge: Cambridge University Press.

Ramírez, René (2010) ‘Socialismo del sumak kawsay o biosocialismo republicano’, in *Los nuevos retos de América Latina. Socialis- mo y sumak kawsay*, pp 55–74, Quito: SENPLADES.

Saunders, Kriemild (2002) *Feminist Post-Development Thought*, London: Zed Books.

Walsh, Catherine (2010) ‘Development as Buen Vivir: Institutional arrangements and (de)colonial entanglements’, *Development* 53(1): 15–21.

Yampara, Simón (2001) ‘Viaje del Jaqi a la Qamaña, El hombre en el Vivir Bien’, in Javier Medina, comp. (ed.) *La comprensión indígena de la Buena Vida*, pp 45–50, La Paz: GTZ and Federación Asociaciones Municipales Bolivia.

REEDS VERSCHENEN MO*PAPERS

2016

- apr 2016: Buen vivir: Komt het goede leven uit Zuid-Amerika? (*Eduardo Gudynas*)
- mar 2016: De EU als “ontwikkelingsland”, De universele ontwikkelingsagenda van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen in het Europees beleid (*Dirk Brems en Julie Lamsens*)
- mar 2016: Europa redden door de democratie te herstellen (*Stephen Bouquin en Karin Verelst, Thomas Fazi*)
- feb 2016: Anno 2016 is ontwikkeling niet meer wat ze is geweest (*Emiel Vervliet*)
- jan 2016: De stille revolutie van sociaal ondernemers, Sociaal ondernemerschap als nieuwe benadering voor internationale solidariteit? (*Fons van der Velden en Pol De Greve*)

2015

- nov 2015: Het ei van Columbus voor ontwikkelingssamenwerking? (*Dirk Brems en Tina Tindemans*)
- okt 2015: Textielarbeidsters hebben sociale bescherming nodig (*Sarah Vandoorne*)
- okt 2015: De twijfelachtige kleuren van groen geld (*Gert Van Hecken en Kahlil Baker*)
- sep 2015: Zijn de opkomende landen nu gevestigde machten? (*Dries Lesage, Stijn Sintubin, Ng Sauw Tjhoi, Laurent Delcourt, Jef Van Hecken, Karin Debroey, Lien Verpoest*)
- apr 2015: Moeten kernwapens gewoon verboden worden? (*Tom Sauer*)
- apr 2015: Een TTIP van sluiert: meer vrijhandel dient de winst, niet de mensen (*Emiel Vervliet*)
- jan 2015: De ontwikkelingssamenwerking voorbij? (*Marcus Leroy*)

2014

- december 2014: Wet breekt nood, Toekomst voor rondtrekkende veehouders in Afrika? (*Koen Van Troos*)
- november 2014: #LuxLeaks (*Kristof Clerix / ICIJ*)
- oktober 2014: Nog steeds gelukkig getrouwd? Een gouden bruiloft in de ontwikkelingssamenwerking (*Gijs Justaert*)
- juli 2014: Wordt de geopolitieke kaart van het Midden-Oosten hertekend? (*David Crikemans*)
- juni 2014: We zijn allemaal verschillend. U ook? (*Rachida Lamrabet*)
- mei 2014: Gouden tijden voor de rijken? (*Paul Krugman*)
- apr 2014: Kunnen voorbehoedmiddelen de wereld redden? (*Simon Calcoen*)
- mrt 2014: Gaan de groeilanden een diepe duik tegemoet? (*Pierre Salama*)
- feb 2014: Buitenlandse berichtgeving is dood, leve de mondiale journalistiek? (*Gie Goris*)
- feb 2014: Is Afghanistan klaar voor 2014? (*Thomas Ruttig*)
- jan 2014: Ligt Pakistan op het Arabisch schiereiland? (*Bruno De Cordier*)

2013

- dec 2013: Schept microkrediet slechts een illusie van ontwikkeling? (*Milford Bateman en Ha-Joon Chang*)
- sep 2013: Kan Afrika zijn ontwikkeling zelf financieren uit hogere belastingopbrengsten? (*Mick Moore*)
- jun 2013: Is uw gsm goud waard?
- apr 2013: Wat weten we (niet) over het geweld in Oost-Congo? (*Koen Vlassenroot, Steven Spittaels, Kris Berwouts en Nadia Nsayi*)
- apr 2013: Bestaan de Zapatisten nog? (*François Hautart*)
- feb 2013: Kan rijst West-Afrika voeden? (*Saartje Boutsen en Jan Aertsen*)
- feb 2013: Hoe komt het dat Afrika de Millenniumdoelstellingen niet haalt? (*Dimitri Van den Meerssche*)

2012

- okt 2012: Genetisch gewijzigd voedsel als oplossing voor het hongerprobleem? (*Hielke Van Doorslaer*)
- sep 2012: Kan zwart-Afrika voedselzekerheid bereiken? (*UNDP*)
- sep 2012: What is the Rise of South-South relations about? (*Sanoussi Bilal*)
- apr 2012: Hoe inclusief is onze ontwikkelingssamenwerking? (*PHOS*)
- mar 2012: Brengen verkiezingen meer democratie in Congo? (*Mieke Berghmans en Nadia Nsayi*)
- mar 2012: Wat na Busan? (*Bert Jacobs*)
- mar 2012: Kan de politiek de ontwikkelingssamenwerking redden? (*Alex Duncan en Gareth Williams*)
- feb 2012: Wordt het precariaat een nieuwe sociale klasse? (*Guy Standing*)
- feb 2012: Waarheen met de revoluties in Egypte en Syrië? (*Brigitte Herremans, Pieter Stockmans en Majid Khalifeh*)

2011

- nov 2011: Kan armoede overwonnen worden? (*Abhijit Vinayak Banerjee en Esther Duflo*)
- nov 2011: Is India goed bezig? (*Jean Drèze en Amartya Sen*)
- nov 2011: Een keerpunt voor sociale bescherming wereldwijd? (*Gijs Justaert en Bart Verstraeten*)
- okt 2011: Heeft ontwikkelingshulp zijn tijd gehad? (*Marcus Leroy*)
- okt 2011: 7 billion: development disaster or opportunity? (*Hania Zlotnik and Fred Pearce*)
- sep 2011: Erkenning van de Palestijnse staat: een game changer? (*Brigitte Herremans*)
- jun 2011: Een uitweg uit de nieuwe voedselcrisis? (*Saartje Boutsen*)
- mei 2011: Is het einde van de bevolkingsgroei werkelijk in zicht? (*Ronald C. Schoenmaeckers*)
- apr 2011: Waarom gelijkheid beter is voor iedereen (*Richard Wilkinson en Kate Pickett*)
- mar 2011: Welke toekomst voor de ontwikkelingssamenwerking? (*Nemat Shafik*)

- feb 2011: Realiteit of mythe? Minerale rijkdom als motor van het geweld in het oosten van Congo (*Rachel Perks en Koen Vlassenroot*)

2010

- dec 2010: Heeft Congo kans van slagen? (*Tom De Herdt, Kristof Titeca en Inge Wagemakers*)
- nov 2010: Heeft de crisis het draagvlak van ontwikkelingssamenwerking ondermijnd? (*Tom De Bruyn & Ignace Pollet*)
- nov 2010: De laatste energiecrisis? Betekent piekolie het einde van de homo Petroliensis? (*Elias Verbanck*)
- sep 2010: Wat doet China in Afrika en Latijns-Amerika? (*John Vandaele & Marc Vandepitte*)
- sep 2010: De millenniumdoelstellingen: wachten op de grote doorbraak? (*Lonne Poissonnier & Rudy De Meyer*)
- jun 2010: Hoe goed zijn Brazilië, China en India in armoedebestrijding? (*Emiel Vervliet*)
- mei 2010: Why is poverty a human right crisis? (*Irene Khan and Steven Vanackere*)
- mei 2010: Wat is nu eigenlijk goed bestuur? (*Emiel Vervliet*)
- apr 2010: Is er Apartheid in het Heilige land? (*Korneel De Rynck*)
- mar 2010: Water zonder grenzen? Het regionaal belang van het Afghaanse water (*Benjamin Sturtewagen*)
- feb 2010: Wat met de Cubaanse revolutie na Fidel Castro? (*Marc Vandepitte*)
- feb 2010: Leidt klimaatverandering tot oorlogen? (*Harald Welzer en Jamie Shea*)
- jan 2010: Mogen we nog dieren eten in tijden van klimaat- en voedselcrisis? (*Jonathan Safran Foer en Louise Fresco*)

2009

- nov 2009: Spionage in het hart van Europa? (*Kristof Clerix*)
- nov 2009: Hebben de ngo's hun ziel verkocht aan de minister van Ontwikkelingssamenwerking? (*Jean Reynaert en Patrick Develtere*)
- okt 2009: Chaos in Afghanistan en Pakistan? (*Ahmed Rashid en Jef Lambrecht*)
- sep 2009: De 'Gele Reus' in ademnood? (*Samia Suys*)
- sep 2009: Is ontwikkelingshulp verantwoordelijk voor de armoede in Afrika? (*Dambisa Moyo en Kumi Naidoo*)
- jul 2009: Is dit de nieuwe kolonisering? (*International Food Policy Research Institute, The Economist, vertaling Emiel Vervliet*)
- jun 2009: Kan de G20 de wereld redden? (*Emiel Vervliet*)
- apr 2009: Hoezo, vrije meningsuiting? (*Ruddy Doom en Sofie Van Bauwel*)
- mar 2009: Hebben financiële speculanten 120 miljoen mensen honger laten lijden? (*Peter Wahl, vertaling en samenvatting door Emiel Vervliet*)

- mar 2009: What is the status of human rights in Iran? (*Shirin Ebadi*)
- feb 2009: Hoe zien wij Gaza? (*Ruddy Doom en Simone Korkus*)

2008

- dec 2008: Wat is waardig werk? (*Emiel Vervliet*)
- nov 2008: Betalen de armen de prijs van een slecht beleid? (*Saar Van Hauwermeiren*)
- okt 2008: Hoeveel armen zijn er nu eigenlijk? (*Emiel Vervliet*)
- okt 2008: Blinkt alle goud? (*Catapa*)
- jul 2008: Door welke lens kijken wij naar China? (*Kristof Decoster*)
- jun 2008: Heeft Congo iets aan zijn mijnen? (*Raf Custers*)
- jun 2008: Wie zorgt er voor een echte groene revolutie? (*Jan Aertsen en Dirk Barrez*)
- mei 2008: Kan onverschilligheid dodelijk zijn? (*Forum for African Investigative Reporters, vertaling en samenvatting: Emiel Vervliet*)
- mar 2008: Levert de traditie de oplossing? (*Bert Ingelaere*)
- feb 2008: Kunnen boeren de wereld redden? (*Saartje Boutsen*)
- jan 2008: Neemt de inkomensongelijkheid in de wereld toe of af? (*Emiel Vervliet*)

2007

- dec 2007: Waar de kassa altijd rinkelt? (*Internationaal Vakverbond, vertaling: Emiel Vervliet*)
- dec 2007: Is er leven na Kyoto? (*Simon Calcoen, Peter Tom Jones, Edith Vanden Brande en Alma De Walsche*)
- okt 2007: Zijn de EPA's levensgevaarlijk? (*Marc Maes*)
- sep 2007: Ligt de Afrikaanse hemel in Barcelona? (*Roos Willems, vertaling: Emiel Vervliet*)
- jun 2007: Hoe erg is het klimaat eraan toe? (*IPCC, vertaling: Emiel Vervliet*)
- jun 2007: Redt de minister van Financiën het klimaat? (*Aviel Verbruggen, vertaling: Emiel Vervliet*)
- jun 2007: Viva el populismo? (*Emiel Vervliet en Alma De Walsche*)
- mar 2007: Veertig jaar bezetting - Hoe lang nog? (*Ludo De Brabander & Brigitte Herremans*)

2006

- dec 2006: Hoe geglobaliseerd is de islam? (*Olivier Roy*)
- dec 2006: Zit de Congolese toekomst in de grond? (*Sara Frederix en John Vandaele*)
- nov 2006: Helpt onze hulp tegen honger? (*Saartje Boutsen en Jan Vannoppen*)
- nov 2006: Wil China de wereld overheersen? (*Jonathan Holslag*)

Al deze MO*papers kunnen gratis gedownload worden op www.MO.be/papers

